

Forum

De Europese dimensie van festivals

Pim Fenger

De internationale aspecten van festivals zijn zijdelings aan de orde gekomen in *Boekman 83*. Waar thans voorbereidingen worden getroffen voor het volgende EU-cultuurprogramma dat vanaf 2014 in werking treedt¹, kan het geen kwaad een aantal aspecten van de Europese dimensie de revue te laten passeren.

In het zomernummer 2010 van *Boekman* komen de internationale aspecten van festival aan de orde, bijvoorbeeld bij Marijke de Valck en in de dossierbijdrage van Martine Meddens. Het artikel van Cas Smithuijsen is wat specifiek en stelt de rol van de EU bij de samenwerking tussen festivals aan de orde. Het Boekmandebat van 15 juni 2010 gaat weer een stapje verder in de discussie over de problematiek van internationale coproductie van festivals en de rol van de EU daarin.

Zelf heb ik vijftien jaar ervaring met de Nederlandse inbreng in EU-arrangementen, vooral op het gebied van onderzoek en technologie. De bijkomende politieke worstelingen om binnen het economisch gedomineerde EU-perspectief interesse te kweken voor de 'zachte sector' – bijvoorbeeld de sociale wetenschappen – of fundamenteel onderzoek in het algemeen, staan mij nog goed bij. Kijk ik naar *Boekman 83* en het Carré-debat van 15 juni, dan valt me op dat het debat over de Europese rol bij internationalisering van festivals beter zou kunnen worden gestructureerd. Op vier punten wil ik ingaan: opleiding, samenwerking, samenvoeging en kwaliteit.

Opleiding

De mogelijkheden voor Europese mobiliteit zijn in de EU-onderwijsprogramma's voor hoger onderwijs in het algemeen goed verzorgd. Erasmus, DaVinci en Tempus bieden tal van mogelijkheden voor de student zich in Europees verband, en daaromheen, te bewamen door de beste plekken te zoeken die bij hun aanleg past. Bijvoorbeeld de Bern University of the Arts neemt actief deel in Erasmus en DaVinci. Gelet op de kwaliteit en ervaring van wereldbepaalde uitvoerende en creatief producerende kunstenaars op festivals is er veel voor te zeggen een expliciet subsidieschema op te zetten voor een koppeling met masterclasses en workshops. Dat komt nationale kunstvakopleidingen ten goede. Het momentum van de aanwezigheid van toptalent zou beter kunnen worden benut. In formeel en informeel verband, zowel binnen als buiten de muren van een conservatorium of toneelschool.

Samenwerking

Internationale samenwerking en de zogeheten Europese meerwaarde daarvan is een containerbegrip geworden, waarbij weinig oog is voor de diverse niveaus waarop samenwerking zich afspeelt:

- tussen kunstenaars onderling;

- tussen ensembles, gezelschappen en andere groepsvormen;
- tussen concertzalen, theaters en andere podia, zoals bij festivals;
- tussen culturele organisaties, zoals de European Festivals Association (EFA) of het European Jazz Network (EJN);
- tussen landen onderling, veelal op basis van culturele verdragen. (Katz 1997)

Het is goed deze niveaus in de gaten te houden. Op ministerieel niveau is men het al gauw eens over de noodzaak van *co-operation* waarmee wederzijds begrip wordt getoond, en politieke symboliek is gediend. Dit onverlet de nationale belangen op de operationele achtergrond.

Coördinatie en integratie

Coördinatie en integratie gaan verder dan samenwerking. (Vergelijk Klaic 2009) Op het gebied van wetenschappelijk onderzoek is in de afgelopen tien jaar ESFRI ontstaan, het European Strategy Forum on Research Infrastructures. In feite is dit niet meer dan een informele groep van nationale vertegenwoordigers, die recent in kaart brachten aan welke faciliteiten Europese wetenschappers in de toekomst behoefte hebben. Het leidend thema daarbij is dat er voorzieningen zijn die geen enkel Europees land zelfstandig kan bekostigen, en waarbij al het Europese kapitaal – financieel en intellectueel – moet worden ingezet om Europa zijn plaats in de wereld te geven.

ESFRI heeft nationale regeringen tot soortgelijke inventarisaties geprikkeld. En hoewel het hier bij uitstek om nationaal beleid gaat, worden dergelijke faciliteiten inmiddels wel stevig door de EU gesubsidieerd. Dat zulks op cultureel

gebied niet tot de onmogelijkheden behoort, bewijst de dansopera *Pygmalion*, waarvan delen werden ingestudeerd in een viertal landen en de assemblage in Amsterdam plaatsvond. Op lokaal niveau kennen we het voorbeeld van het eenmalige Diaghilev Festival in 2005. Diverse Groningse culturele organisaties leverden een bijdrage, binnen een gezamenlijk geschapen conceptueel kader.

Kwaliteit

Er wordt wel voor gepleit artistieke excellentie als eerste, zelfs als enige criterium voor EU-subsidie te laten tellen.

Er wordt voor gepleit artistieke excellentie als criterium voor EU-subsidie te laten tellen

Aan die gedachte zitten een paar haken en ogen. De bereidheid van de politieke arena om sociale, economische en geografische criteria opzij te schuiven ten faveure van de pure kwaliteit zal niet groot zijn. En als het al lukt, kan het lang duren voordat een dergelijk schema operationeel is. (Schuster 1907)

Voor het wetenschappelijk onderzoek kennen we sinds kort de European Research Council (ERC), die vanaf 2007 relatief autonoom onder de hoede van de Europese Commissie functioneert. De ERC hanteert kwaliteit als enige criterium bij de toekenning van gelden. Het is in 2007 honderd jaar geleden dat de eerste pogingen werden gedaan een Europees lichaam op te zetten voor de bevordering van de wetenschappen. De uiteenlopende nationale structuren en de politieke verantwoordelijkheden ('ons belastinggeld!') waren belangrijke beren op deze lange weg.

Blijft daarbij natuurlijk de klassieke vraag hoe kwaliteit moet worden beoordeeld. Waar men in de wetenschappen vertrouwt op beoordeling door vakgenoten (evenkniebeoordeling heet dat zo mooi in het Zuid-Afrikaans), heeft de kunstwereld zo zijn twijfels: 'Peer review is niks voor kunstwereld' luidt de kop van een recent artikel in *Binnenlands Bestuur*. (Voorthuijsen 2010)

Laten we nu eens kijken naar de ontwikkelingen in EU-kader. Sinds mei 2010 bevat de Programmagids voor het Cultuurprogramma van EACEA² een nieuw hoofdstuk VI: Ondersteuning voor Europese culturele festivals. Dit specifiek op het karakter van festivals toegeschreven subsidieschema biedt een aantal interessante mogelijkheden. 'Toekenning van een subsidie is niet alleen afhankelijk van geschiktheids- en uitsluitingscriteria en de operationele en financiële bekwaamheid van de organisaties', zo wordt gesteld. Van deze punten abstraheer ik gemakshalve nu even. De definitieve beslissing omtrent de selectie zal op basis van 'toekenningscriteria' plaatsvinden. Dat zijn:

- Europese meerwaarde en Europese dimensie van de voorgestelde activiteiten;
- kwaliteit en vernieuwende aard van de programmering;
- effect op publiek;
- deelname van Europese beroepsbeoefenaars en de kwaliteit van de voorziene uitwisselingen tussen deze beroepsbeoefenaars.

Op twee punten zien we het begrip kwaliteit naar voren komen. En dan wordt het interessant welke waarde daaraan wordt gehecht. In totaal kan men 100 punten verdienen, voor elke van de vier criteria maximaal 25. Onder het vierde punt (deelname etc.) wordt verstaan: de omvang, de aard en de diversiteit van het aantal deelnemende beroepsbeoefenaars. Kwaliteit betekent hier niet veel meer dan *organisatorische* kwaliteit, gelardeerd met politiek-sociale criteria met het oogmerk om langs bureaucratische weg iets van Europese eenheid te bereiken, met ieder uiteraard zijn deel daarin. Tel hierbij op dat onder het eerste punt (Euro-

pese meerwaarde) het aandeel van werken afkomstig van aan het programma deelnemende landen, en het aantal landen dat in de programmering is meegenomen telt. Bij elkaar vallen dan alleen hier al 50 punten te verdienen met niet direct aan artistieke excellentie gebonden aspecten.

Merk op dat dit precies de reden was om de ERC op te richten. De Europese wetenschappelijke gemeenschap had begrip voor de politieke, sociale en economische belangen van het Kaderprogramma voor Onderzoek, maar wilde af van criteria die de aandacht afleiden van waar het werkelijk om gaat: kwaliteit met vooruitzicht op boeiende

Het aantal te verdienen punten op het kwaliteitscriterium moet drastisch omhoog

resultaten. Geen veelal door consultants geschreven subsidieverzoeken waarin zoveel mogelijk rekening wordt gehouden met de slaagkans door bijvoorbeeld geografisch en industrieel interessante, maar wetenschappelijk niet per se hoogwaardige, combines naar voren te schuiven.

Het voorstel voor de ERC riep vragen op over de Europese toegevoegde waarde. Die werd destijds door de Commissie verdedigd door te wijzen op de gezonde effecten op de kwaliteit van de wetenschap van de beoordeling van nationale wetenschappers op Europees niveau. Een onverwacht, indirect bijeffect blijkt inmiddels dat slecht presterende landen geprikkeld worden hun wetenschapsbestel te hervormen en te versterken.

Terug nu naar het tweede punt voor toekenning, de kwaliteit. Zoals die nader wordt beschreven, staat het er zo gek nog niet. Het gaat om de omvang, de aard en de originaliteit van de programmering, de programmeringsstructuur en het vernieuwende aspect ten opzichte van andere Europese festivals. Deze rubriek zou naar mijn mening zelfs nog wel wat kunnen worden uitgebouwd. Zo zou onder programmeringsstructuur een lijn kunnen worden uitgezet die artistiek excellente samenvoeging belooft. Samenvoeging die beoogt (delen van) een Euro-

Pim Fenger

is voormalig hoofd internationaal onderzoeks- en wetenschapsbeleid, ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en oud-medewerker van de Boekmanstichting³

pees festival op de wereldkaart te zetten. Producties waarmee je aan kunt komen in Amerika, Japan en opkomende machten en markten als China en India. Dat sluit mooi aan op de toenemende aandacht in de EU voor de 'externe dimensie' van cultuur. Ook zou de lijn tussen de *opportunities*, de aanwezigheid van toptalent, en de lokale kunstvakopleidingen kunnen worden benoemd. Maar waar het vooral om gaat, is dat het aantal te verdienen punten op het kwaliteitscriterium drastisch omhoog moet. Nu is dat hoogstens een kwart, en dat zou toch zeker driekwart van de te verdienen punten moeten worden.

Voor het overige denk ik dat de 25 te behalen punten op de 100 vanwege (te verwachten) effecten op het publiek goed te verdedigen zijn. De publieke functies mogen niet uit het oog worden verloren en onderscheiden kunsten van andere culturele uitingen, zoals wetenschapsbeoefening.

Conclusies

Mijn conclusie is dat Nederland nu al moet nadenken als wij de Europese dimensie op het criterium kwaliteit willen versterken. De voorbereidingen op het volgende Kaderprogramma voor Cultuur vanaf 2014 beginnen nu te lopen. Naar verwachting zal de Europese Commissie eind 2011 haar voorstel presenteren. Standpunten van Nederland hierover zullen te zijner tijd worden voorbereid in het wekelijkse overleg van de Coördinatie Commissie EU (CoCo), waarin OCW, onder leiding van Buitenlandse Zaken. Niet alleen worden daar instructies geformuleerd naar onze ambtelijk vertegenwoordigers in Brussel, ook worden daar de standpunten voorbereid die vakministers in de EU-ministerraden (mogen) inbrengen.

Van even groot belang is dat de Tweede Kamer vooraf wordt geïnformeerd door – in dit geval – de minister van OCW over in te nemen standpunten en achteraf over bereikte resultaten. Een alerte Kamercommissie kan zo bijdragen aan de gewenste stellingname van Nederland in Europees verband. Maar dat vereist wel een actieve inbreng vanuit het kunstenveld.

Literatuur

- Katz, J.S. en B. Martin (1997) 'What is reserch collaboration?' In: *Research Policy*, jrg. 26, nr. 1, 1-18.
- Klaic, D. (2009) 'Festivals' core business: the art of partnership'. In: *The Europe of festivals. From Zagreb to Edinburgh, intersecting viewpoints...*, 103-111 .
- Schuster, A. (1907) 'Internationale wetenschap'. In: *Revue voor Internationalisme*, jrg. 1, nr. 1, 131-150.
- Voorthuijsen, A. van (2010) 'Peer review is niks voor kunstwereld'. In: *Binnenlands Bestuur*, jrg. 31, 21 mei, 30-33

Noten

- 1 Inclusief openbare consultaties ec.europa.eu/culture/news/news2916_en.htm
- 2 EACEA. The Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, verantwoordelijk voor de uitvoering van culturele programma's in de EU.
- 3 Met dank aan Herman van der Plas voor zijn kritische commentaar.